

УДК 94(477): 323.1“1917-1918”

О. С. Ядловська

УЧАСТЬ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У ВИБОРЧІЙ КАМПАНІЇ ДО УКРАЇНСЬКИХ УСТАНОВЧИХ ЗБОРІВ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Стаття висвітлює проблеми місця й ролі партій та організацій національних меншин при проведенні виборчої кампанії до Українських Установчих зборів на Півдні України за доби Центральної Ради. Розглянуто спроби національних меншостей вплинути на політичну ситуацію на Півдні України наприкінці 1917 – на початку 1918 рр.

Ключові слова: Українські Установчі збори, вибори, національні меншини, партії, Центральна Рада, Південь України.

Вибори, що відбулися у південноукраїнському регіоні у період Центральної Ради – муніципальні кампанії, вибори до Всеросійських та Українських Установчих зборів – стали своєрідним «барометром» громадських настроїв населення регіону. Усі виборчі кампанії продемонстрували активну позицію громадсько-політичних сил національних меншин і підтвердили продуктивність їхньої політичної роботи на Півдні України. Результати виборів також наочно засвідчили відмінності політичних симпатій партій національних меншин. Разом з тим, складна політична ситуація наприкінці 1917 – на початку 1918 рр. була вкрай несприятливою для обрання та скликання Українських Установчих зборів. Тому розгляд перебігу виборчої кампанії, визначення її результатів, а також висвітлення місця та ролі у цьому процесі партій національних меншин Півдня України за доби Центральної Ради викликає інтерес до даної проблематики.

Дослідження підготовки, перебігу та результатів виборів до Українських Установчих зборів, зокрема і на Півдні України, на сьогодні є недостатньо висвітленими у наукових розвідках. Певні аспекти виборчих кампаній середини 1917р. – початку 1918 р. у період Центральної Ради на Півдні України розглядали автори в своїх доробках, присвячених безпосередньо роботі політичних сил національних меншин на місцях. Так, Ю. Терещенко аналізував політичну боротьбу на виборах до міських дум у 1917 р., зокрема розкриваючи особливості участі у ній представників громадсько-політичних сил національних меншин південноукраїнського регіону [1; 2]. В. Гвоздик прослідковує результати виборів до Українських Установчих зборів [3; 4], до міських дум [5], розглядає особливості участі у виборчих кампаніях національних меншин на Півдні у досліджуваній період [6]. Однак більшість студій все ж присвячено висвітленню перебігу кампаній та результатів виборів до міських дум. В. Бойко характеризував склад виборчих блоків (серед них і на Півдні України) [7]. Особливості боротьби на виборах до міської думи Катеринослава проаналізовані В. Яценком [8]. Активно працюють дослідники єврейського національного руху. О. Найман не лише аналізує взаємини української влади та єврейських громадсько-політичних сил, а й простежує їхню політичну стратегію та тактику, участь у виборчих кампаніях 1917 р. на Півдні України [9]. Політична робота єврейських партій на Півдні України за УЦР, висвітлена у роботах В. Гвоздика [10; 11; 12].

Утвердження української державності могло бути реалізоване тільки через скликання власного парламенту – Українських Установчих зборів. УЦР 28 червня 1917 р. обговорила питання про скликання Українських Установчих зборів. Було прийнято рішення створити спеціальну комісію, до якої мали увійти представники національних меншин. Комісії доручалося розробити проект організації та проведення виборів. Питання організації виборчого процесу обговорювалося і на засіданнях Генерального Секретаріату 21 вересня, 14 та 16 жовтня 1917 р. [13, с. 22].

Під час засідання УЦР 17 жовтня 1917 р. була прийнята резолюція щодо скликання Українських Установчих зборів, а дату виборів призначено на 27–29 грудня 1917 р. Також було сформовано Головну комісію у справах виборів до Українських Установчих зборів, яка отримала 1 млн. 500 тис. крб. асигнування на передвиборчу кампанію. Для проведення виборів вся територія України була розділена на Волинський, Київський, Полтавський, Подільський, Харківський, Чернігівський та ін., в тому числі на Півдні України – Херсонський, Катеринославський та Таврійський (Бердянський, Дніпровський, Мелітопольський повіти – без Криму) виборчі округи [14, арк. 20, 21]. Згодом Одесу було виділено з Херсонського в окремий виборчий округ. Безпосередньо виборчими справами займалися окружні виборчі комісії. Окрім зазначених, були створені виборчі дільниці по повітах та містах. Українські Установчі збори повинні були складатися із 400–425 осіб. Херсонський виборчий округ мав обрати 34 депутатів (з них 5 – від Одеси), Катеринославський – 36, Таврійський – 39 [15, с. 173].

Тимчасовий уряд заяву про скликання Українських Установчих зборів розцінив як загрозу безпеці державної єдності Росії і відреагував на це призначенням судового розслідування [16, с. 127]. Ідея скликання Українських Установчих зборів була неоднозначно сприйнята політичними партіями національних меншин, осередки яких діяли на Півдні України. Представники кадетів вийшли зі складу УЦР. Бундівці також виступили проти скликання Українських Установчих зборів, розглядаючи їх як загрозу «єдності дій у російській революції» [17, с. 11].

Виборча кампанія до Українських Установчих зборів у регіоні проходила за специфічних обставин: на час виборів Першим Всеукраїнським з'їздом рад Україна уже була проголошена Республікою Рад. І якщо центральні райони країни ще знаходилися під впливом УЦР, то на Херсонщині, Катеринославщині та

Північній Таврії у результаті воєнних дій влада поступово зосереджувалася в руках більшовицьких органів управління, що, безумовно, вплинуло на результати виборів на Півдні України.

На скликанні Українських Установчих зборів покладалися великі надії. Місцеві органи влади, громадські організації, політичні партії національних меншин заявляли про це на своїх зборах.

Так, у Миколаєві партії соціалістичного спрямування провели ряд зборів, основним питанням розгляду яких було участь у виборах до Українських Установчих зборів. При цьому у лавах есерів відбувся розкол. Зокрема, на початку грудня 1917 р. партія лівих соціал-революціонерів (інтернаціоналістів) на шпальтах газет закликала, аби члени політичної сили не брали участі у зборах, що скликаються виконкомом правого крила. Есери-інтернаціоналісти агітували взяти участь у виборах, але за умови, що в подальшому Українські Установчі збори повинні працювати одночасно із Радами робітничих, солдатських та селянських депутатів доти, «доки Українські Установчі збори не визначаться щодо захисту національних інтересів» [18. – 12, 15 грудня; 19, арк. 106, 120]. Натомість інша частина есерів на Загальноміській конференції 20 грудня 1917 р. вважала за необхідне взяти участь у виборах, визнаючи організаційну роль української крайової влади, щоправда із формулюванням «зادля спрямування українського руху на шлях захисту інтересів соціалістичних партій трудящих» [18. – 14, 21 грудня; 19, арк. 116 зв., 123 зв.] Проводила передвиборчу кампанію Миколаївська організація УСДРП. Про такі ж наміри заявила Трудова народно-соціалістична партія із гаслом «проголошення федеративної республіки» та із застосуванням під час виборів тактики об'єднання з іншими соціалістичними партіями [18. – 13 грудня].

Перед виборами Олександрівська міська дума закликала городян «...голосувати за достойних кандидатів, ... за політичні партії та об'єднання, погляди яких поділяете». На думку гласних думи, до скликання Українських Установчих зборів центральна влада повинна бути сконцентрована в руках УЦР [20, арк. 197].

На екстреному засіданні Одеської міської думи 6 грудня 1917 р. розгорнуто розглядалось питання участі у виборах до Українських Установчих зборів. Зазначимо відразу, що у своїй резолюції Одеська дума постановила взяти участь у виборах, а також делегувати до Центральної Ради свого представника, надавши наказ про виділення Одеського градоначальства в окрему виборчу одиницю. Про необхідність взяти участь у підготовці до виборів заявили фракції партії есерів, народних соціалістів, Польського робітничого соціалістичного союзу, єврейський блок, меншовики – всі, вітаючи створення Української республіки і розглядаючи її як федерацію. Рішення про організацію виборів підтримали і Єврейська соціалістично-демократична партія «Поалей-Ціон», думська група інтернаціоналістів-більшовиків та «лівих» есерів, щоправда із застереженням про недоречність розгляду питання щодо державно-правового положення українських земель (а вирішення його лише шляхом референдуму) [21, арк. 11 зв.-12].

У межах Таврійської губернії українські політичні сили підтримали ідею скликання Українських Установчих зборів, а представники загальноросійських партій не включалися у процес організації виборів. Проте більшовицька загроза призвела до їх запізної співпраці з українською владою. Це питання обговорювалось 17–18 грудня 1917 р. у Мелітополі на зборах політичних національних та демократичних організацій Північної Таврії. Їх учасники висловились за участь населення краю у виборах до Українських Установчих зборів, наголосивши на необхідності налагодження безпосередніх зв'язків із УЦР. Проте вибори так і не відбулися через встановлення у Таврійській губернії більшовицької диктатури [22, с. 14]. 24 грудня 1917 р. багатонаціональна рада народних представників Таврійської губернії (крайовий уряд, що не визнав влади Раднаркому Росії) висловила за участь Криму у виборах до Українських Установчих зборів і надіслала телеграму про це Генеральному Секретаріатові [23, с. 76].

Позицію анархістів у своїх спогадах описав Н. Махно: «Як до самої ідеї Установчих Зборів, так і до виборів його делегатів наша група (анархістів) відносилась негативно... Однак слід було роз'яснити трудящим, що якщо хтось з них вірить в ідею Установчих Зборів і бажає брати участь у виборах делегатів до нього, то тоді слід голосувати за соціалістів-революціонерів (ліві та праві есери виставили один список №3) або за більшовиків №9» [24, с. 97].

Заклики взяти участь у виборах до Українських Установчих зборів лунали зі сторінок преси. На шпальтах газети «Киевская мысль» у січні 1918 р. вийшла стаття «Напередодні виборів». Автор, відчуваючи небезпеку низької активності виборців, зазначав, що вибори до Українських Установчих Зборів – справа всього населення, а не тільки українців. «Це діло всієї демократії, і через це кожен мусить взяти участь...» [25, арк. 31].

Політична боротьба на виборах до Українських Установчих зборів була досить напруженою. Так, по Херсонському виборчому округу було зареєстровано 18 списків, а по Катеринославському – 21 [14, арк. 20]. Продовжилася тактика блокування. У регіоні гостра політична боротьба велася між загальноросійськими політичними партіями (меншовиками, більшовиками, ПСР, ПНС), з одного боку, та УПСР й УСДРП з іншого. Проте не залишилися осторонь й інші політичні партії та об'єднання. Досить активно провели передвиборчу кампанію у регіоні єврейські організації (Бунд, «Поалей-Ціон», ОЄСРП, сіоністи) та польські соціалісти. Виставили свої списки і національні позапартійні об'єднання та організації. У Херсонській губернії – це російські громадяни німецької національності, єврейський національний виборчий комітет, у Катеринославській губернії – Катеринославська Польська окружна рада та ін.) [26. – 9 янв.]

Вибори до Українських Установчих зборів проходили у складних політичних умовах. У Херсонському виборчому окрузі вони відбулися 7–9 січня 1918 р., а у Миколаєві – 22–24 січня 1918 р. В Одеському виборчому окрузі вибори були заплановані на 14–16 січня, але, після захоплення влади більшовиками, так і не відбулися. Не проводилися вони й у Таврійському окрузі [14, арк. 20-21]. У Катеринославському

виборчому окрузі вибори повинні були відбутись на 12–13 січня 1918 р., а проведені 16 січня в умовах воєнного протистояння між гайдамаками і більшовиками [3, с. 19].

У межах Херсонської губернії вибори відбулися лише частково. На виборах у Херсоні взяли участь лише 21% населення [15, с. 176]. У підсумку, показники по Херсону, Миколаєву, Єлисаветграду, Олександрії та Ананьєвському і Олександрійському повітах свідчать про перемогу українських списків (список УСДРП, Селянської спілки і ради селянських депутатів, українських федералістів-республіканців). Значних результатів досягли (особливо у повітах) ліві соціалісти-революціонери, які йшли в блоці з виконавчим комітетом Херсонської губернської ради селянських депутатів [27, арк. 20; 28. – 25 березня-30 квітня]. Вони набрали 29,8% голосів від загальної кількості виборців. Більшовиків підтримало 19% тих, хто мав право голосу. За єврейські списки голосувало 7,7% громадян [29. – 11 январа].

У Катеринославі, вибори до Українських Установчих зборів відбулися 16 січня 1918 р. Активність мешканців була дуже низькою: у місті проголосувало лише 13,4% виборців. Перемогу отримали українські партії та організації. На перше місце вийшов список УСДРП, отримавши 15,3% голосів виборців, на друге – список Селянської спілки та УПСР – 14,9%, на третьому був список ради робітничих і селянських депутатів, РСДРП(б) і Сердюцького полку – 14,5%. За ПНС проголосувало 12,9% виборців. Меншовики отримали 7,74% голосів. Список ПСР та «Землі і волі» набрав 5,28% виборців. Значна кількість голосів була віддана у цілому і єврейським організаціям, серед яких першість здобули сіоністи – 13,6% голосів; значно менше Бунд – 2,6%, ОЄСРП – 2,5% та «Поалей-Ціон» – 1,8%. Окремий список на виборах було виставлено Катеринославською польською окружною Радою, котра знайшла підтримку у 2,8% виборців. Блок російських громадян німецької національності в Катеринославі набрав лише 0,6%. Приблизно такі ж результати були й у представників Трудова народно-соціалістична партія – 0,5% [4, с. 53, 54; 15, с. 175]. Результати виборів та політична ситуація у місті розглядалась на надзвичайних зборах Катеринославської міської думи [30, арк. 21], яка фактично була в опозиції до більшовицьких сил, що поступово захоплювали владу.

В Олександрівську Катеринославської губернії вибори пройшли 27–29 грудня 1917 р. за малої активності виборців. Тільки четверта частина громадян м. Олександрівська (7481 чоловік), занесених у списки, прийшли на виборчі дільниці, тоді як під час виборів до Всеросійських Установчих зборів голосувало близько 18 тис. виборців. Незначну явку виборців можна пояснити й тим, що на час виборів в Олександрівську більшовики вже встановили контроль над містом. Це визначило і результати виборів. Найбільше голосів отримали більшовики. За них проголосувало 34,9% голосів виборців. На другому місці був список УСДРП з 23,6% голосів, на третьому – список кадетів (8,4%). Значну кількість голосів отримали також меншовики та есери. Суттєво менше набрали єврейські партії: Бунд – 1,3%, ОЄСРП – 0,7%, «Поалей-Ціон» – 3,8% голосів. Блок російських громадян німецької національності в Олександрівську здобув 5,8% (найбільший відсоток порівняно з містами інших губерній). По Олександрівському повіту більшість голосувала за українські списки. Значних результатів досягли УСДРП, Селянська спілка і УПСР [22, с. 13].

У цілому, по Катеринославському округу проголосувало близько 40% громадян, що мали право голосу [14, арк. 20]. Простежується зменшення активності виборців у порівнянні зі Всеросійськими Установчими зборами (див. Таблицю).

Участь населення у виборах до Всеросійських та Українських Установчих зборів по Катеринославському округу (у %) [14, арк. 20]

Комісії	Вибори до Російських Установчих зборів	Вибори до Українських Установчих зборів
Олександрівська	64,4%	31,7%
Амур-Нижнє-Дніпровська	67,3%	22,1%
Бахмутська	36,7%	7,0%
Верхньо-Дніпровська	69,2%	54,5%
Маріупольська	49,5%	26,8%

Найбільше голосів отримав український список Селянської спілки та УПСР. На другому місці був список РСДРП(б). На третьому місці – список ПСР. У Катеринославській губернії з усіх єврейських сил на виборах депутатів до Українських Установчих зборів більшість голосів отримали сіоністи – 22002, ОЄСРП – 5940, Бунд – 4883, «Поалей Ціон» – 3307 [22, с. 14]. Отже, в умовах нестабільної політичної ситуації популярність сіоністів швидко зростала.

Головна виборча комісія визнала дійсним обрання 172 депутатів. Більшість голосів (близько 70%) отримали об'єднані списки українських есерів і селянських спілок [15, с. 176].

Результати виборів знайшли підтримку серед громадськості регіону. Олександрівський повітовий з'їзд рад селянських депутатів (7–8 січня 1918 р.) прийняв рішення про визнання Українських Установчих зборів владою в Україні. А владою ж в Росії – Всеросійські Установчі збори. У резолюції також зазначалося, що Українські Установчі збори повинні обстоювати національно-персональну автономію національних меншин та забезпечити усі громадянські свободи в Україні [31, арк. 20, 21 зв.].

У березні 1918 р. на спільній нараді міської думи і земської управи Катеринослава було прийнято спільну заяву із закликом негайно скликати Українські Установчі збори як єдину організацію, що здатна вирішити питання державної влади в Україні [32, с. 49].

Також, за результатами виборів соціалістичним блоком Олександрівської міської думи наприкінці березня 1918 р. було прийнято Декларацію, у якій зазначалось, що справою української влади залишається створення федеративної республіки (із необхідністю скликання Всеросійських Установчих зборів). Однак, враховуючи «розпад частин колишньої російської держави» (внаслідок авантюрої політики більшовиків), центральна влада належить Українським Установчим зборам, Центральній Раді, поповненій представниками демократичних організацій, самоуправлїн та меншин шляхом особливого делегування. Самі вибори соціалістичним блоком розглядались як такі, що пройшли при значному абсентизмі через революційні умови та відсутність свободи агітації [20, арк. 295]. Згодом, на початку квітня 1918 р., підтримуючи українську владу, виступила з окремою декларацією єврейська демократична фракція Олександрівської міської думи, підкреслюючи необхідність безвідкладного скликання Українських Установчих зборів – єдиного господаря землі української, які повинні прийняти закони, що забезпечуватимуть державний устрій Української республіки та гарантуватимуть національно-персональну автономію Центральної Ради [33, арк. 37-38].

У резолюції Миколаївської міської думи від середини квітня 1918 р. зазначено, що Українські Установчі збори повинні створити постійний орган виконавчої крайової влади і разом зі Всеросійськими Установчими зборами встановити остаточні кордони України, забезпечити автономію національним меншинам, автономію самій Україні та окремим господарським одиницям, таким як приморські міста Одеса, Миколаїв. Разом з тим, Україна повинна поставити собі за мету участь у поновленні порушеної політично-економічної єдності всієї Росії [34, арк. 152].

У рішеннях, прийнятих на конференції представників міст Південної України, що відбулася в Одесі навесні 1918 р., зазначалося, що «тільки Українські Установчі збори, правомірно обрані всім населенням, зможуть авторитетно вирішити всі питання державного та соціально-економічного устрою України, встановити взаємозв'язки з іншими частинами Російської республіки, знайти шляхи здійснення свого права на національне самовизначення в складній міжнародній обстановці» [29. – 5 мая].

Підсумки виборів засвідчили факт суттєвого зростання підтримки українських політичних сил населенням Півдня України. Результатом голосування на виборах до Українських Установчих зборів, там, де вони відбулися, стала перемога виборчих блоків на чолі з українськими партіями – УПСР і УСДРП. Проте, позиції загальноросійських партій і громадсько-політичних сил національних меншин залишалися досить сильними. На Херсонщині за результатами голосування більшовики посіли третє, а на Катеринославщині – друге місце. Есери, порівняно з попередніми виборчими кампаніями, втрачали голоси і отримали в Херсонській губернії лише друге, а у Катеринославській – третє місце. Певною підтримкою виборців продовжували користуватися виборчі списки кадетів, а також єврейських громадсько-політичних сил. Водночас, відбулося поступове падіння популярності меншовиків, які зазнали поразки на виборах до Всеросійських і Українських Установчих зборів. Вкрай незначною підтримкою населення Півдня користувались загальноросійські консервативні сили. Вибори у південноукраїнському регіоні також продемонстрували малоуспішність німецьких національних списків. Вдавалися взнаки нечисельності, компактного розселення зазначених національних груп, традиційне для них уникнення активної участі у політичних процесах, а також відсутність виборчих домовленостей із сильними політичними партнерами.

Проте, Українські Установчі збори так і не розпочали свою роботу. Більшовики, де-факто програвши вибори, обрали тактику ігнорування результатів народного волевиявлення і розпочали військову експансію проти УНР. Південь України перетворився на один з епіцентрів громадянської війни.

Загалом, ідея скликання Українських Установчих зборів, на відміну від Всеросійських Установчих зборів, не отримала однозначно позитивної оцінки громадсько-політичних сил національних меншин. Передвиборчі перегони відбувалися у доволі складній політичній ситуації, пов'язаній зі встановленням влади більшовиків на місцях, що мало відповідний вплив на процес волевиявлення на Півдні України. У Таврійському і Одеському виборчих округах голосування взагалі не відбулося. В умовах політичного протистояння у регіоні також зменшилася активність виборців.

Отже, усі виборчі кампанії упродовж другої половини 1917 р. – початку 1918 р. за доби Центральної Ради стали для громадськості південноукраїнського регіону можливістю долучитися до вирішення своєї долі та змогою пройти своєрідний курс демократії. Практично всі партії та громадсько-політичні організації національних меншин Півдня взяли активну участь у виборчих процесах. Суттєве розширення кола суб'єктів активного виборчого права дало змогу вільно висловити свою волю представникам національних меншин Півдня України. На Всеросійські та Українські Установчі збори національні меншини регіону поклали великі надії та сподівання. Після захоплення влади у південноукраїнському регіоні більшовиками, ряд міських дум (склад яких було представлено широким спектром партій національних меншин) висловились на підтримку Центральної Ради та підтримували ідею скликання Українських Установчих зборів.

Джерела та література

1. Терещенко Ю. І. Політична боротьба на виборах до міських дум України в період підготовки Жовтневої революції / Ю. І. Терещенко. – К. : Наукова думка, 1974. – 142 с.
2. Терещенко Ю. І. Політичні партії на виборах до міських дум України в 1917 р. / Ю. І. Терещенко // Український історичний журнал. – 1970. – № 11. – С. 48–58.
3. Гвоздик В. С. Партійно-політична боротьба на Півдні України під час виборів до Українських Установчих зборів / В. С. Гвоздик // Придніпровський науковий вісник. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 1997. – № 2. – С. 18–22.

4. Гвоздик В. С. Політичні результати виборів до Українських Установчих зборів за доби Центральної Ради / В. С. Гвоздик // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя : Просвіта, 2008. – Випуск XXII. – С. 51–56.
5. Гвоздик В. С. Створення партійно-політичних блоків на Півдні України під час виборів до міських дум у 1917 році / В. С. Гвоздик // Придніпровський науковий вісник. Історія і право. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 1997. – № 9. – С. 1–9.
6. Гвоздик В. С. Зміни у співвідношенні партійно-політичних сил на Півдні України під час виборчих кампаній 1917 – початок 1918 рр. / В. С. Гвоздик // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя : ЗНУ, 2009. – Випуск XXVII. – С. 102–108.
7. Бойко В. М. Реорганізація міських дум в Україні навесні 1917 р. / В. М. Бойко // Український історичний журнал. – 2003. – № 4. – С. 29–38.
8. Яценко В. Політична боротьба на виборах до міської думи Катеринослава влітку 1917 р. / В. Яценко // Придніпров'я: історико-краєзнавчі дослідження. – Дніпропетровськ : ДНУ ім. Олеса Гончара, 2010. – Вип. 8. – С. 258–270.
9. Найман О. Я. Єврейські партії та об'єднання України (1917–1925) / О. Я. Найман. – К. : Інститут політичних та етнонаціональних досліджень НАН України, 1998. – 196 с.
10. Гвоздик В. Єврейський політичний рух на Півдні України у 1917 році / В. Гвоздик // Запорожские еврейские чтения. – Запорожье : Этта-Пресс, 1998. – Вип. 2. – С. 40–43.
11. Гвоздик В. Роль і місце єврейського населення в політичній боротьбі на Півдні України в 1917 році / В. Гвоздик // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. – Вип. XXII. – Запоріжжя : «Диво», 2000. – С. 23–40.
12. Гвоздик В. Участь єврейського населення Півдня України в муніципальній кампанії 1917 року / В. Гвоздик // Запорожские еврейские чтения. – Запорожье : «Диво», 1999. – Вип. 3. – С. 41–47.
13. Яневський Д. В. Українська Центральна Рада: перші кроки до національної державності (березень – листопад 1917 р.) / Д. В. Яневський. – К. : Б. в., 1990. – 27 с.
14. ЦДАВО України Ф. 1115. – Оп. 1. – Спр. 52.
15. Мироненко О. М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради / О. М. Мироненко. – К. : Друкарня МВС України, 1995. – 220 с.
16. Процик А. Російський націоналізм і Україна в добу революції й громадянської війни / А. Процик // Український історичний журнал. – 2002. – № 4. – С. 122–136.
17. Гусев В. Бунд в суспільно-політичному житті України (кінець XIX – 1921 р.) / В. Гусев // Історія України. – 2000. – № 20. – С. 9–11.
18. Известия Николаевского Совета рабочих и военных депутатов (Николаев). – 1917.
19. ДАМО. – Ф. Г. – Оп. 1. – Спр. Г-1.
20. ДАЗО. – Ф. 24. – Оп. 7. – Спр. 46.
21. ДАОО. – Ф. 16. – Оп. 123. – Спр. 1158.
22. Турченко Г. Ф. Запорізький край за доби Центральної Ради / Г. Ф. Турченко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя : ЗНУ, 2009. – Вип. XXV. – С. 7–21.
23. Федунів В. Ставлення Рад і самоуправлінні Таврійської губернії до Центральної Ради та УНР / В. Федунів // Історія: Тези та повідомлення III Міжнародного конгресу українців 26–29 серпня 1996 р. / Харківський державний університет, Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого. – Харків : ХДУ, 1996. – С. 73–77.
24. Махно Н. Воспоминания. Книга 1. Русская революция на Украине / Н. И. Махно. – К. : Изд-во «Україна», 1991. – 215 с.
25. ЦДАВО України Ф. 2581. – Оп. 1. – Спр. 71.
26. Наша борьба (Екатеринослав). – 1918.
27. ЦДАВО України Ф. 1751. – Оп. 1. – Спр. 11.
28. Бюлетень прес-бюро Генерального секретаріату Центральної Ради (Київ). – 1918.
29. Родной край (Херсон). – 1918.
30. ДАДО Ф. 24. – Оп. 1. – Спр. 222.
31. ЦДАВО України Ф. 1755. – Оп. 1. – Спр. 2.
32. Пахоменков Ю. Г. Вибори у 1917 р. на Катеринославщині: українська складова / Ю. Г. Пахоменков // Гуманітарний журнал. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. – № 3–4. – С. 46–51.
33. ДАЗО Ф. 24. – Оп. 7. – Спр. 98.
34. ДАМО Ф. 1817. – Оп. 2. – Спр. 158.

Ядловская О. С. Участие национальных меньшинств в выборах в Украинское Учредительное собрание на Юге Украины в период Центральной Рады

Статья освещает проблемы места и роли партий и организаций национальных меньшинств при проведении избирательной кампании в Украинское Учредительное собрание на Юге Украины в период Центральной Рады. Рассмотрены попытки национальных меньшинств влиять на политическую ситуацию на Юге Украины в конце 1917 – начале 1918 гг.

Ключевые слова: Украинское Учредительное собрание, выборы, национальные меньшинства, Центральная Рада, Юг Украины.

Yadlovskia O. S. The participation of the national minorities in the Ukrainian foundational meeting elections in the South Ukraine during the period of the Central Rada

The article illuminates the problems of position and role of the parties and organizations of national minorities during the election campaign in the Ukrainian Constituent Assembly in the South Ukraine in the period of the Central Rada. The attempts of national minorities to influence the political situation in the south of Ukraine in late 1917 – early 1918.

Keywords: Ukrainian foundational meeting, elections, national minorities, parties, Central Rada, the South of Ukraine.